

Magyar Bálint szociológust nem kell bemutatnom az MSZT tagságának, hiszen társaságunk 35 évvel ezelőtt már Erdei-díjjal jutalmazta kiváló, *Dunapataj 1944–1958* (más kiadásban: *Dunaapátí*) című munkáját, amelynek műfaját a szerző dokumentumszociográfiaként határozta meg. Most pedig a *Magyar polip* könyvsorozat szerzőjeként, szervezőjeként és szerkesztőjeként köszöntjük, akinek a CEU Press kiadásában – és Madlovics Bálint társszerzői közreműködésével – *The anatomy of post-communist regimes: a conceptual framework* címmel tavaly megjelentetett munkájának jelentőségét a Társaság Polányi-díjjal ismeri el. Ez a vaskos könyv idén már magyarul is napvilágot látott a Noran Libro kiadó gondozásában *A posztkommunista rendszerek anatómiája – egy fogalmi keret* címmel. Itt nem szerepel a címlapon műfajmeghatározás, pedig fontos. Magyar Bálint ugyanis a posztkommunista maffiaállamról kidolgozott koncepciója és elemzései kibővített összegzését módszeresen felépített tankönyvként tette le az asztalra.

Az előzményt a korábbi, Magyar Bálint szerkesztésében és terjedelmes előszavával kiadott könyvek sora, azaz a *Magyar polip. A posztkommunista maffiaállam* 2013 és 2015 között egymást követő három kötete jelenti, mintegy 30 társadalomkutató, jogász, politológus vagy közgazdász tanulmányával a 2010 óta kiépült társadalmi-gazdasági rendszer sajátosságairól és működésmódjáról. Mint a tanulmánykötetek általában, ezek is sokszínűek: a politikailag nagyjából hasonló felfogású szerzők más-más nézőpontból, többnyire a saját szakmájuk szemszögéből, a maguk tudományos tájékozódása és társadalmi tapasztalatai fényében írtak a közös téma egy-egy vonatkozásáról. A jelen munka viszont aprólékosan kidolgozott, de végig egységben tartott fogalmi keretben rendezi el s egészíti ki a korábban már közreadott és értelmezett tényeket, viszi tovább az inspiratív gondolatokat, kapcsolja össze a részkérdésekre vagy szakpolitikai problémákra megfogalmazott válaszokat. Modellek, sémák, grafikonok és összehasonlító táblázatok sokasága illusztrálja a gondolatmenet csomópontjait, ismétli meg és összegzi áttekinthető formában az egymással összevethető, de erősen különböző posztkommunista országokban kialakult jogi gyakorlatok, intézményi struktúrák, politikai stratégiák azonos és eltérő vonásait. S itt válik nyilvánvalóvá ennek a könyvnek a fő újdonsága: a tudatos szakítás a tranzitológia nyelvével, amely a még vagy már kategóriáiban gondolkodva a nyugati liberális demokráciák ideáltípusához mérte, annak összefüggésében értelmezte a tapasztalt törekvéseket és változásokat. Magyar és Madlovics viszont rögtön az előszóban leszögezik, hogy a liberális demokráciák nyelve azáltal, hogy ugyanazokat az analitikus kategóriákat használja a liberális demokrata Nyugat és a posztkommunista Kelet elemzésében, olyan félreértésekkel terhes nézeteket és elméleteket örökít tovább, amelyek akadályozzák a tisztánlátást, a hallgatólagos előfeltevések felszínre hozását, sőt még az empirikus adatgyűjtést is torzítják. Ezért alakították ki

az újonnan bevezetett vagy újradefiniált fogalmaknak azt a hálóját, amely nem a még és már hibridjeként, hanem sajátos elemekből és nem a megszokott módon fölépülő struktúrákként ragadja meg az államszocializmussal szakító rendszereket. Jól tudjuk, hogy ennél alig van nehezebb nehezebb feladat.

Magyar Bálint persze a *Magyar polip* könyvek és az *Anatómia*-tankönyv között eltelt pár évben sem pihent: ekkor (2016-ban) adta ki angol nyelvű könyvét *Post-Communist Mafia State: The Case of Hungary* címmel, amely nem kíván az egész posztkommunista térségről szólni, ennél fogva a tankönyv enciklopédikus és absztrakt rendjéhez mérve olvasmányosabb, empirikusan gazdagabb. A különbség talán összefügg Magyar Bálint szociológiai és Madlovics Bálint politológiai diszciplináris orientációjának különbözőségével is: Madlovics úgy gondolja, hogy „hogya a valós célok és indítékok föltárása – minthogy tudatállapokra vonatkozó állításokról beszélünk – végső soron hiábavaló vállalkozás, s csak parttalan vitákhoz vezet. Ilyenformán a szociológiai elemzés (mint amilyen a maffiaállam-tézis) nem is célozza, hogy föltárja a történések tényleges okait és rekonstruálja a működtetőik valóságos motivációit, hanem egyszerűen abban próbálja meg a lehető legösszetettebb – és még koherens – szisztémát megtalálni, amit a rendszer effektív működéséből lát.” („A maffiaállam paravánjai: ideológiák és rendszerleírások argumentációs logikai megközelítésben”, in: *Magyar polip* 3.) Magyar Bálint viszont szerintem tudja, mert megtanulta Max Weber-től, hogy az okok felismerése és az indítékok megértése nélkül nincs érvényes szociológiai magyarázat, nincs jó szociológia.